

dr hab. Paweł Nowak, prof. UMCS
Katedra Komunikacji Medialnej
Instytut Nauk o Komunikacji i Mediach
Wydział Politologii i Dziennikarstwa
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Motycz, 6 września 2023 r.

Recenzja pracy doktorskiej
Małgorzaty Czubaszek,
*Polityczna poprawność a nauczanie języka polskiego
jako obcego i drugiego*

Przedstawiona mi do recenzji praca doktorska jest rozprawą „otwartą”, co na pozór sugeruje jej niekompletność i/lub brak jednoznaczności. Natychmiast zatem prostuję te niewłaściwe skojarzenia – jest „otwarta”, bo podejmuje bardzo wiele różnorodnych wątków naukowych i społecznych, których nie da się jednoznacznie spuentować i zamknąć, jeśli nie chce się ich strywializować i pozbawić wielowarstwowego i wieloaspektowego oglądu. Doktorantce udało się szczęśliwie uniknąć pokusy „zamykania” problemów badawczych za wszelką cenę, choć przynajmniej w niektórych wypadkach na pewno można byłoby je bardziej stanowczo i jednoznacznie „przymknąć”, ale w samym moim sformułowaniu widać, że nie jest to ani łatwe, ani oczywiste.

Na razie zacznę zatem od oczywistości, a do spraw ciekawszych i mniej jednoznacznych przejdę w dalszej części recenzji.

Praca ma bardzo dobrą konstrukcję i znajdują się w niej wszystkie elementy niezbędne w rozprawie doktorskiej. Po prezentacyjnym wstępie następuje część metodologiczno-teoretyczna, która ze względu na jej różnorodność i wielość podejmowanych zagadnień, bez których opis poprawności politycznej/*political correctness* (dalej: PC, podobnie jak w pracy) nie byłby wystarczający, liczy albo trzy, albo cztery rozdziały. W mojej opinii trzy, a czwarty „Język politycznie poprawny: konwencje i zabiegi” (zresztą moim zdaniem najbardziej interesujący spośród tych czterech) jest dla mnie

łącznikiem, kategorią rozmytą (w ogóle sporo w tej pracy uwag na temat braków, niewystarczalności klasycznej opozycji binarnej, z którymi w pełni się zgadzam), pomiędzy teorią a praktyką, bo dużo już w nim językoznawczych analiz, które wyraźnie i jasno pokazują teorię języka politycznie poprawnego. Jest także rozdział V, który jest całkowicie analityczny – zawiera opis metodologii badań własnych Małgorzaty Czubaszek i prezentuje ich wyniki oraz zakończenie, któremu brakuje kategoryczności i jednoznaczności, co przy wielu tematach byłoby wadą, ale nie w tym wypadku, oraz wszystkie inne części prac naukowych i uwiarygadniający wniosek z badań aneks materiałowy. Poza jasną i oczywistą konstrukcją, jednoznaczne są także rozdziały teoretyczne, które Doktorantka poświęca bardzo szerokiemu (dla mnie nawet zbyt szerokiemu) opisowi najważniejszych kategorii badawczych i poznawczych, które wiążą się z PC. Pierwszy rozdział to sprawne zaprezentowanie samego pojęcia korekty politycznej – jego historii, zmian w definicji, oglądu przez różnych badaczy z perspektywy swoich specjalizacji. I ze względu na temat rozprawy tak szeroki opis jest ostatecznie dla mnie do przyjęcia. Natomiast w rozdziale II poświęconym glottodydaktyce i kompetencjom komunikacyjnym znacznie skróciłbym część poświęconą samej glottodydaktyce. Część druga tego rozdziału jest bardzo ważna i ciekawa dla właściwej oceny PC i jej roli w nauczaniu języka obcego, natomiast część pierwsza (historia, definicje, zmiany w glottodydaktyce) to hołd złożony starym metodom pisania dysertacji doktorskich – moim zdaniem niepotrzebny, bo wystarczyłoby kilka stron na ten temat, a nie kilkadziesiąt. Na szczęście taki właśnie jest rozdział III, w którym wszystkiego jest wystarczająco, a nie za dużo. Podjęte w nim zagadnienia to z perspektywy i glottodydaktyki, i współczesnych kompetencji komunikacyjnych także *native speakerów* największa trudność – co zrobić z etykietą językową, tabu kulturowym, a przede wszystkim z przyzwyczajeniami komunikacyjnymi większości osób oraz, co zapewne najtrudniejsze, ze stereotypami, które są nie tylko w tym wypadku z reguły uprzedzeniowe, a nie poznawcze czy afirmacyjne, gdy wprowadza się do

współczesnej komunikacji nie tylko PC, ale także szerzej inkluzywność i język włączający?

Częściową odpowiedzią na te pytania jest rozdział IV, który, jak już pisałem, jest dla mnie najciekawszy spośród rozdziałów teoretycznych. I choć opis językowego obrazu świata mógłby być krótszy, a niektóre prace przywołane w dysertacji zestarzały się w różnym stopniu, to sam rozdział jako całość jest na tyle interesujący, że wywołuje we mnie potrzebę dyskusji, bo sam zastanawiam się nad kilkoma zagadnieniami poruszonymi w tej części i w części analitycznej. Po pierwsze, w tradycji językoznawczej językowy obraz świata postrzega się najczęściej jako systemowy lub tekstowy, ale przy okazji PC pojawia się problem ze zdefiniowaniem tego, co oznacza systemowy językowy obraz świata nie tylko w glottodydaktyce. Wszak ze względu na różnorodną sprawność językową Polek i Polaków (mówiąc językiem niepoprawności politycznej, ze względu na ich niesprawność językową) JOŚ systemowy być może ustępuje miejsca kompetencyjnemu językowemu obrazowi świata albo dyskursywnemu językowemu obrazowi świata. Ciekaw jestem zdania Małgorzaty Czubaszek na ten temat – czy istnieje jeszcze systemowy obraz świata w glottodydaktyce, czy też wykorzystuje się/powinno wykorzystywać się w niej kompetencyjny językowy obraz świata? Jeśli nie, to dlaczego? Jeśli tak, to jak ustalić poziom tej kompetencji? Czy rozwijać wiedzę o idiomach, paremiach, skrzydlatych słowach czy bardziej uczyć PC? W tym kontekście zbrakło mi przywołania prac o dyskursywnym językowym obrazie świata Waldemara Czachura, choć nie jest to zarzut z mojej strony, tylko propozycja spojrzenia na problem PC jeszcze z innej perspektywy.

Po drugie, ponieważ komunikacja próbuje nadążyć za rewolucyjnymi i ciągłymi zmianami rzeczywistości, a przynajmniej za zmianami w intensywniejszym oświetlaniu zjawisk, o których wcześniej mówiło się znacznie mniej (często z powodu tabu, choć nie tylko), chciałbym poznać opinię Doktorantki na temat sposobu zapisu wielopłciowości/binarności i niebinarności. Który z proponowanych zapisów – wszystkie formy w całości, po slashu pozostałe

końcówki, „podłoga” () łącząca formy czy jeszcze inne zapisy – jest jej zdaniem najlepszy i najwygodniejszy nie tylko dla glottodydaktyki i dlaczego?

I wreszcie po trzecie, który z podręczników do nauczania języka polskiego jako obcego wskazałaby Małgorzata Czubaszek jako najlepszy, jeśli ktoś chciałby nauczyć się nowego języka włączającego, a który jeśli zależy mu na systemowym poznaniu języka polskiego? Czy w ogóle istnieje wystarczająco współczesny podręcznik do nauki inkluzywnego języka polskiego jako obcego i nie tylko jako obcego? Pisała już o tym Doktorantka w swojej rozprawie, ale chciałbym, żeby wyraźnie wypowiedziała się na ten temat i uzasadniła swoje zdanie.

Ta rozprawa otwiera dla mnie jeszcze wiele bardzo interesujących pól do dyskusji naukowej, choćby o *Forbidden Words*, ale nie chcąc przedłużać ani recenzji, ani dyskusji podczas obrony, nie będę już na nie wkraczał. Chciałbym tylko poznać zdanie Doktorantki na temat zależności między PC i językiem włączającym. Czy dla Małgorzaty Czubaszek są to zjawiska tożsame? Czy ocenia je w ten sam sposób?

Poza tym bardzo doceniam erudycyjność i wszechstronność części teoretycznej, akceptuję w zasadzie bez zastrzeżeń część analityczną, rozumiem w pełni skrótowość i „otwartość” zakończenia oraz uznaję za wystarczająco „współczesną” bardzo obszerną bibliografię, w której prace z minionych dziesięcioleci i stuleci zostały uzupełnione przez prace najnowsze z różnych dyscyplin humanistycznych i społecznych.

Reasumując, rozprawa doktorska Małgorzaty Czubaszek spełnia wszystkie warunki określone w art. 13. 1. ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki tj. „rozprawa doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego lub oryginalne dokonanie artystyczne oraz wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną Kandydata w danej dyscyplinie naukowej lub artystycznej oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej”.

Z pełnym przekonaniem stawiam zatem wniosek o dopuszczenie magister Małgorzaty Czubaszek do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

A handwritten signature in blue ink that reads "Paweł Nowak". The signature is written in a cursive style with a horizontal line above the first part of the name.